

Особливості внутрішнього ринку екологічних послуг Республіки Польща

Розглянуто внутрішній ринок екологічних послуг Республіки Польща, зокрема проаналізовано загальні тенденції розвитку, видовий склад, динаміку окремих сфер. Визначено головні категорії послуг, що становлять основу цього ринку в Польщі, підходи до їх визначення національними науковцями. Проаналізовано статистичні дані, що відображають готовність споживачів до використання тих чи тих видів екологічних послуг, наприклад, у частині залучення фінансових ресурсів. Сформовано рекомендації та запропоновано можливі сценарії активізації розвитку цього ринку, зокрема через напрями стимулювання національного та наднаціонального рівнів.

Ключові слова: ринок екологічних послуг, екологічний аудит, екологічні інновації.

Постановка наукової проблеми та її значення. Екологічні послуги – порівняно новий ринковий сегмент, що активно розвивається в Європейському Союзі загалом та окремих країнах-членах зокрема. Дослідження особливостей функціонування внутрішнього ринку екологічних послуг Республіки Польща, з одного боку, дає можливість визначити особливості розвитку цього сегмента у країнах із суміжним типом господарського комплексу, що, незважаючи на наявну диференціацію в рівнях розвитку, досі зберігають спорідненість та суміжність економічних систем. З іншого боку, виокремлення особливостей розвитку цього конкретного ринку в окремо взятій країні-члені ЄС дасть змогу визначити загальні особливості, тенденції та можливі напрями регулювання й спільної політики в рамках Співтовариства загалом. Окрім того, визначення особливостей національних ринків екологічних послуг членів Співтовариства дає змогу зрозуміти рівень розвитку та специфіку інфраструктури цього ринку.

Аналіз досліджень цієї проблеми показав, що питанням розвитку ринку екологічних послуг в Республіці Польща займалися такі польські науковці, як Бартош Бартнічак, Томаш Клімчак, Міхал Птак, Іренеуш Жуховський, Едита Сидорчук-Петрашко, тоді як українські науковці цьому питанню приділяли мало уваги. На нашу думку, проблема потребує більш ґрунтовного дослідження з погляду можливості імплементації досвіду в національних економічних реаліях.

Мета дослідження – визначити особливості та тенденції розвитку ринку екологічних послуг Республіки Польща. Досягнення означеної мети передбачає вирішити такі **завдання**:

- визначити загальні тенденції розвитку екологічного ринку Польщі за допомогою аналізу нормативно-правових актів та статистичних даних, що є індикаторами розвитку цього сегмента;
- проаналізувати готовність ринкових суб'єктів до використання екологічних послуг;
- виділити ключові послуги на зазначеному ринку;
- визначити кількісні показники та динаміку використання екологічних послуг підприємницькими суб'єктами.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Внутрішній ринок екологічних послуг Польщі перебуває на стадії зародження та становлення. Проте уже можна говорити про наявність певної ринкової інфраструктури, окремих сформованих сегментів та активне використання підприємствами певних видів екологічних послуг. Серед найбільш популярних сьогодні екологічних послуг у рамках господарського комплексу Республіки Польща найбільш активно розвивається ринок екологічних технологій (інновацій зокрема) та екологічного аудиту (з елементами екологічного менеджменту), екологічної сертифікації (в частині обов'язкової сертифікації екологічних технологій).

Аналіз нормативно-правової бази, що регламентує розвиток внутрішнього ринку екологічних послуг, дає можливість зрозуміти пріоритетність цього сегмента на державному рівні та визначити основні умови для підприємств, що виробляють та споживають ці послуги.

Так, серед основних документів цього спрямування найбільший інтерес викликає «Дорожня карта» щодо реалізації плану дій для сприяння розвитку екологічних технологій в Польщі [1], яка визначає статус-кво екологічних технологій, спрямовує дії економічних суб'єктів Польщі в галузі екологічних технологій та інновацій, а також визначає напрями координації та сприяння поширенню інформації в цій сфері.

Крім того, у Виконавчій програмі національного плану дій з популяризації екологічних технологій (Програма) [2] визначено заходи для підтримки та розвитку екологічних технологій у Польщі.

Підготовка цього документа була результатом прийняття «Дорожньої карти» реалізації Плану дій зі сприяння розвитку екологічних технологій в Польщі, прийнятих для здійснення рішення Економічного комітету ради міністрів від 20 січня 2006 р. «Про заходи щодо розробки та впровадження екологічних технологій в Польщі».

Загалом основні заходи, описані в Програмі, можна розділити на такі групи:

- зосередження наукових досліджень і розробок у цій сфері – проведення стратегічних досліджень, визначених Національною програмою форсайту областей досліджень, та пріоритетних наукових досліджень у межах Національної рамкової програми [3], спрямованих на розвиток екологічних технологій і їх подальшу реалізацію у вигляді науково-дослідницьких проектів;
- контроль розробок і впровадження екологічно чистих технологій – проведення аналізу розробок в галузі екологічних технологій та їх використання (реалізація у промисловості);
- перевірка та сертифікація технологій – підготовка і використання прозорих критеріїв (т.зв. екологічних критеріїв) та сертифікації екологічних технологій;
- визначення екологічних цілей – розробка можливих інструментів для використання на всіх рівнях (місцевому, регіональному, національному) програми екологічної політики, включаючи гармонізацію законодавства [4] і стратегії [5; 6];
- «зелені» державні закупівлі – політика, згідно з якою до державних закупівель включені екологічні критерії та екологічні вимоги для того, щоб досягти максимально можливого рівня урахування екологічних проблем у процедурах закупівель загалом [7];
- концентрація фінансових ресурсів – створення умов, у тому числі через формування партнерств та галузевих ініціатив науково-дослідного середовища (екологічні технологічні платформи), а також фінансових механізмів, які дають змогу здійснювати інвестиції в екологічні технології [8], з особливим акцентом на принципах державно-приватного партнерства та формах підтримки інноваційної діяльності, таких як технологічні кредити;
- ринкові та фіскальні фактори – проведення економічних заходів, що сприяють розвитку екологічних технологій;
- пропаганда і розповсюдження – проведення заходів, спрямованих на поширення та публікацію інформації про будь-які рішення для поліпшення навколишнього середовища.

Не менш важливим аспектом цього дослідження є аналіз статистичних показників розвитку внутрішнього ринку екологічних послуг. Зокрема, першочерговий інтерес викликають власне мотиваційні фактори підприємницьких суб'єктів щодо використання екологічних послуг (рис. 1), що дають змогу спрогнозувати, які саме послуги будуть мати попит на цьому ринку.

Так, з рисунка 1 видно, що основним мотивом використання екологічних послуг для підприємств Польщі є небажання сплачувати штрафи за забруднення навколишнього природного середовища. Відповідно, це частково пояснює найактивніший розвиток саме екологічних технологій – йдеться насамперед про технології, що сприятимуть зменшенню негативного впливу на навколишнє природне середовище під час виробничого циклу.

Високе відсоткове значення інших факторів свідчить відповідно про рівень екологічної культури суспільства загалом. Якщо перший фактор пояснюється основною метою підприємницької діяльності – максимізація прибутку при умові мінімізації витрат, то інші свідчать про ефективність державної та власне суспільної діяльності спеціалізованих установ, направленої на розвиток екологічно спрямованої суспільної свідомості. Це також є індикатором культури споживання, що безпосередньо впливає на виробничу культуру.

Цікавим та водночас стратегічним показником є визначення підприємницькими суб'єктами бар'єрів розвитку екологічних послуг.

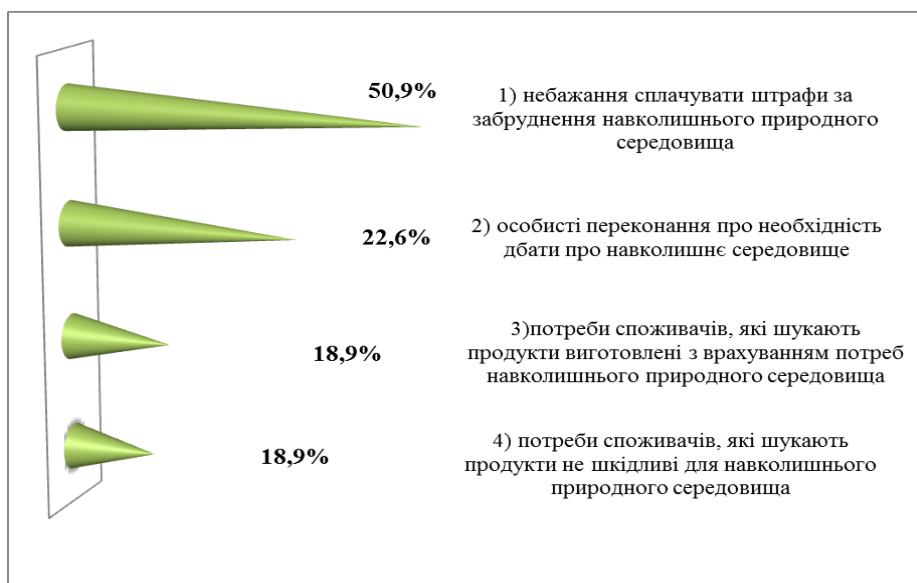

Рис. 1. Фактори мотивації компаній до виконання природоохоронної діяльності [8]

На рисунку 2 проілюстровано результати опитування підприємств, що стосувались основних бар'єрів на шляху використання екологічних інновацій (як найдинамічнішого сектора ринку екологічних послуг). Визначення головним бар'єром нестачі власних фінансових ресурсів на дослідження і розвиток у цій сфері свідчить про потребу оптимізації та залучення нових джерел фінансування у цьому секторі, що, з одного боку, є завданням державної політики, а з іншого – певною нішою у розвитку суміжного бізнесу як елемента ринкової інфраструктури, йдеться зокрема про створення венчурних фондів та інвестиційних фондів сприяння розвитку екологічних інновацій.

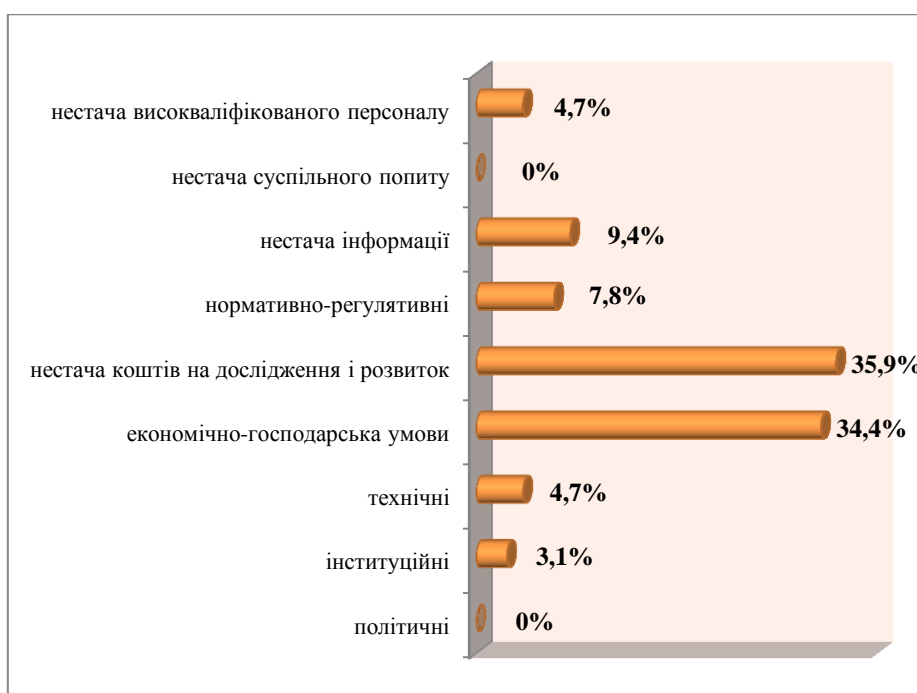

Рис. 2. Бар'єри розвитку екологічних інновацій у Республіці Польща [9]

У рамках проекту «Пілотна екологічна послуга» (Usługa pilotażowa w zakresie ochrony środowiska), який профінансували Європейський соціальний фонд та уряд Республіки Польща, представлено результати дослідження кон'юнктури ринку екологічного аудиту РП, зокрема, цей документ містить інформацію, отриману через анкетування 805 підприємств, що були споживачами зазначеної послуги. Кінцевий звіт [10] було представлено у січні 2013 р. Виконавцем дослідження була організація PSDB Sp. z o. o. у партнерстві з Національною системою послуг (Krajowy System Usług, KSU).

Статистичні показники, відображені на рис. 3, є, з одного боку, передбачуваними, адже саме мікропідприємства (згідно зі ст. 104 «Положення про свободу підприємницької діяльності» від 2 липня 2004 р., прийнятого Сеймом Республіки Польща [11], це підприємства, кількість працівників яких менше 10 осіб і досягнутий щорічний оборот від продажу товарів, готової продукції, послуг і фінансових операцій або сума сукупних активів балансу протягом двох років не перевищує еквівалент 2 млн злотих у євро) та малі підприємства найлегше адаптуються до змін ринкових умов.

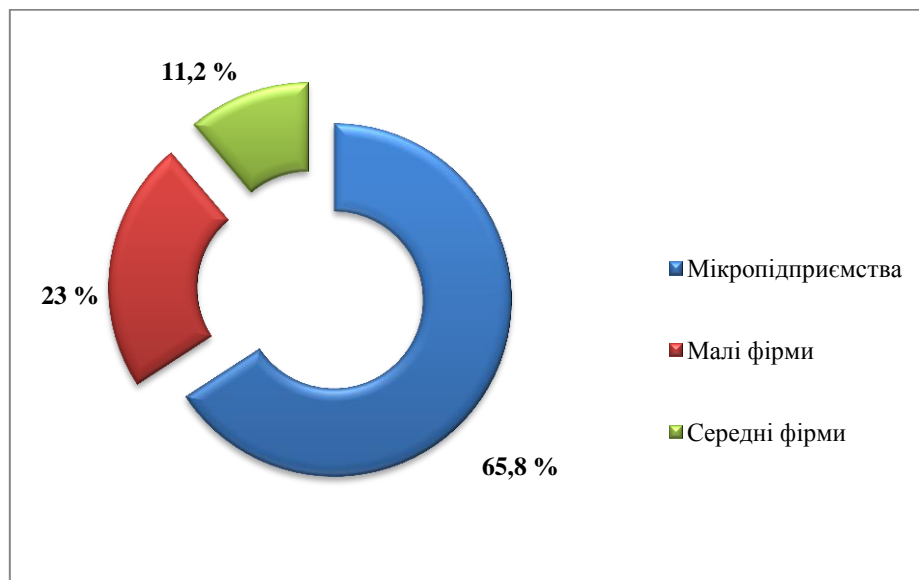

Рис. 3. Структура споживачів екологічних послуг (у %, за величиною компанії)* [10]

*Складено на основі даних клієнтів, що скористалися екологічними послугами, $n=805$

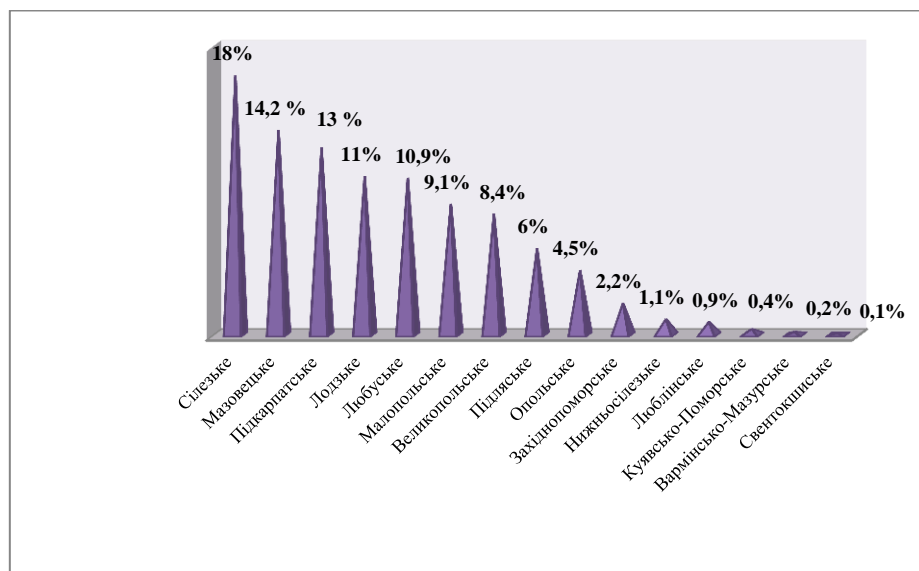

Рис. 4. Географічна структура споживачів (за воєводствами Республіки Польща)* [10]

*Складено на основі даних клієнтів, що скористалися екологічними послугами, $n=805$

Зважаючи на дані з рисунка 4, можна зробити висновок, що екологічні послуги максимально популярні серед підприємств, що розташовані у найбільш розвинених регіонах Польщі. Подібна ситуації потребує популяризації цих послуг серед підприємств менш розвинених воєводств, що відповідно повинно стати елементом програми регіонального розвитку.

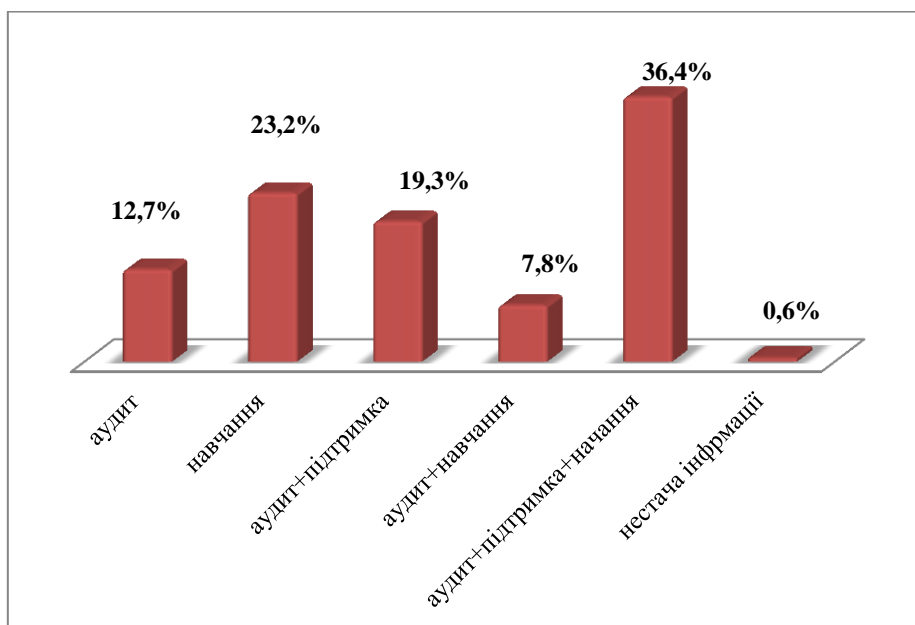

Рис. 5. Структура ринку за типом спожитих послуг* [11]

*Складено на основі даних клієнтів, що скористалися екологічними послугами, $n=805$

Як зазначалося вище, найбільшою популярністю користуються екологічний аудит та екологічні інновації, про що, зокрема, свідчать дані рисунка 5. Крім того, значний відсоток навчання (тобто підвищення кваліфікації персоналу) в екологічній сфері свідчить про наявність елементів екологічного менеджменту.

Дані з рисунка 6 наочно демонструють фінансову сторону питання розвитку ринку екологічних послуг. Зокрема, готовність витратити не значну частину власних фінансових ресурсів на проведення процедури екологічного аудиту пояснюється тим, що споживачами екологічних послуг у Польщі в основному є мікропідприємства, чий сукупний дохід невеликий.

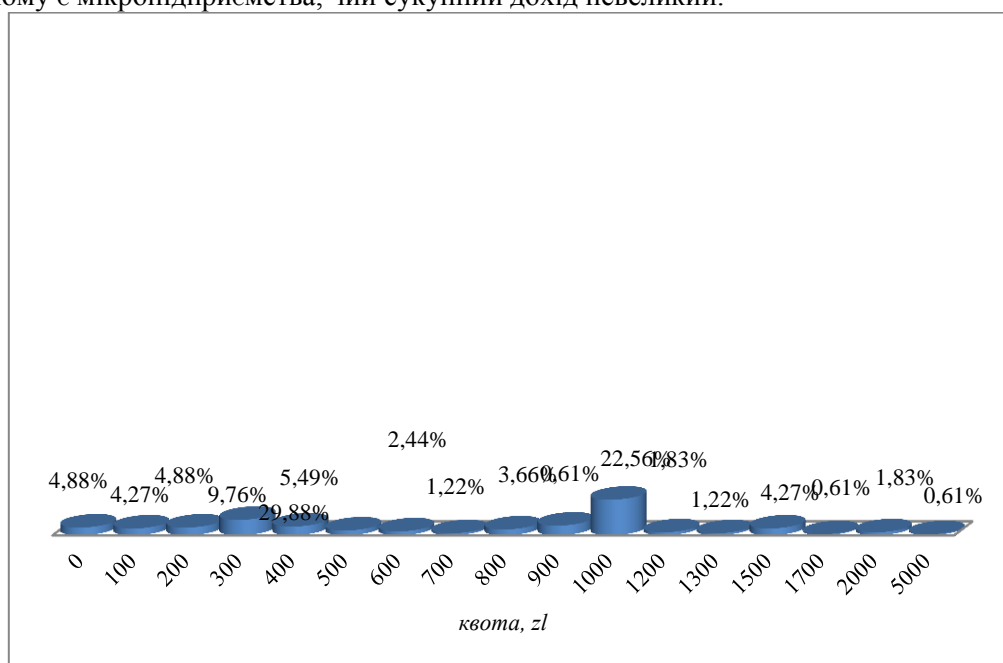

Рис. 6. Квота (в злотих, zł), яку споживачі готові самостійно заплатити за використання екоаудиту [10]

Відповідно до представлених статистичних даних та проведеного аналізу для ефективного розвитку внутрішнього ринку екологічних послуг у Польщі державі потрібно в партнерстві з приватними структурами виконувати цільові заходи, спрямовані на активізацію й диференціацію виробництва та споживання екологічних послуг.

Серед цільових заходів щодо розвитку внутрішнього ринку екологічних послуг варто виділити:

- доопрацювання нормативно-правової бази в частині створення умов для виробництв/споживання та стимулювання розвитку екологічного менеджменту, маркетингу, страхування, сертифікації;
- розвиток інфраструктури цього ринку, особливо фінансово-кредитних установ державного та приватного характеру;
- включення до програм регіонального розвитку стратегій популяризації екологічних послуг;
- створення спеціальних умов для заохочення використання екологічних послуг великими компаніями (зокрема, мова йде як про використання, наприклад, фіскальних важелів у частині зменшення податкового навантаження, так і спеціальних санкцій та штрафів).

Висновки. Отже, внутрішній ринок екологічних послуг Республіки Польща перебуває на стадії формування. Наявність значної нормативно-правової бази в цій сфері є показовою та може бути використана в інших країнах, зокрема в Україні. Розвиток цього сегмента потребує подальшого державного стимулювання та підтримки, особливо в частині акумуляції та розподілу фінансових ресурсів.

Джерела та література

1. «Mapa Drogowa» wdrażania planu działań na rzecz technologii środowiskowych w Polsce, Ministerstwo Środowiska 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mos.gov.pl/g2/big/2009_06/e3acc5a20aa0e7962d0367306d2749ed.pdf
2. Program Wykonawczy do Krajowego Planu Działania na rzecz Technologii Środowiskowych na lata 2007–2009 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2010–2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mos.gov.pl/g2/big/2009_06/41bc0291315b5983e41eb935982f6df6.pdf
3. Komunikat Nr 1 MNiI z dnia 21 września 2005 r. w sprawie ogłoszenia Krajowego Programu Ramowego, Dz. Urz. nr 10, poz. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nettax.pl/dzienniki/dumnikbn/2005/10/roz.47.htm>
4. Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007–2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011–2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.elektrownie-wiatrowe.pl/files/polityka_ekologiczna_panstwa_na_lata_2007-2010.pdf
5. Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK/Documents/SRK_2007_2015.pdf
6. Krajowy Program Reform na lata 2005–2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Raporty/strategializbonska.pdf>
7. Krajowy Plan Działania w zakresie Zielonych Zamówień publicznych na lata 2007–2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kape.gov.pl/glp/Plan_Dzian-ZZP_4.pdf
8. Żuchowski I. Wpływ świadomości idei zrównoważonego rozwoju na funkcjonowanie przedsiębiorstw / I. Żuchowski // Sidorczuk-Pietraszko E. Funkcjonowanie przedsiębiorstw w warunkach zrównoważonego rozwoju I gospodarki opartej na wiedzy / E. Sidorczuk-Pietraszko. – Białystok : Wyd. WSE, 2009. – S. 68.
9. Wyniki badań ankietowych dotyczących określenia istniejących barier dla rozwoju technologii środowiskowych w Polsce oraz priorytetowych obszarów technologii środowiskowych, przeprowadzonych w grudniu 2005 r., Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych. – S. 2.
10. Raport końcowy Badanie klientów i usługodawców pilotażowej usługi Krajowego Systemu Usług [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ksu.parp.gov.pl/res/doc/badania_eksprtyzy/raport_ostateczny.pdf
11. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fisap.sejm.gov.pl%2FDownload%3Fid%3DWDU20041731807%26type%3D3&ei=jRBwUr25GsnJtAb49IGIAw&usq=AFQjCNG2ZD4NqVPBVNE2vLtMzbMD_T57oQ&bvm=bv.55123115,d.Yms&cad=rja

Войчук Максим. Особенности внутреннего рынка экологических услуг Республики Польша. Рассмотрен внутренний рынок экологических услуг Республики Польша, в частности проанализированы общие тенденции развития, видовой состав, динамика отдельных сфер. Определены главные категории услуг, составляющих основу данного рынка в Польше, подходы к их определению национальными учеными. Проанализированы статистические данные, отражающие готовность потребителей к использованию тех или иных видов экологических услуг, например, в области привлечения финансовых ресурсов. Сформированы рекомендации и предложены возможные сценарии активизации развития данного рынка, в частности через направления стимулирования национального и наднационального уровней.

Ключевые слова: рынок экологических услуг, экологический аудит, экологические инновации.

Voichuk Maksym. Features of the Internal market of Environmental Services of the Republic in Poland. It was considered the internal market of environmental services of Poland, including analysis of general trends of development, species composition and dynamics of different domains and essential approach to the main categories. It was signed out main categories of services that form the basis of the market in Poland. We've analyzed the statistical data that reflects willingness of consumers to use certain types of environmental services, for example, attraction of financial resources. It was formed recommendations and presented possible scenarios of activation of development of this market segment, especially by stimulating of national and supranational levels.

Key words: market for ecological services, ecological audit, ecological innovation.